

Також до економічних методів регулювання державного боргу можна віднести конверсію і сек'юритизацію. Конверсія являє собою зміну розміру прибутковості позики. Найчастіше держава скорочує виплати за процентною ставкою. Під сек'юритизацією розуміють випуск облігацій, які обмінюються на старий борг або підлягають продажу. Сек'юритизація зовнішнього боргу відбувається в разі визнання позичальником і кредитором пріоритету нових боргових зобов'язань.

Висновки. Таким чином, за рахунок пропонованих заходів можливе вдосконалення боргової політики держави, формування нових підходів до управління державним боргом як вагомим інструментом макроекономічного регулювання та поступове наближення боргового навантаження до економічно безпечного рівня, що з часом приведе до оздоровлення економіки України.

Перспективним напрямом подальших досліджень є оптимальна боргова політика, яка повинна бути спрямована на проведення таких обсягів запозичень, які необхідні для вирішення першопочаткових соціально-економічних задач, а також сприяти підвищенню рівня розвитку економіки країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. 5 вид. перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 500 с.
2. Бюджетна система : навч. посіб. / Н.І. Климаш, К.В. Багацька, Н.І. Дем'яненко та ін.; за заг. ред. Говорушко Т.А. Львів : «Магнолія 2006», 2014. 296 с.
3. Sturzu Ion. State Debt. A Conceptual Treatment. *Economy and sociology: Theoretical and Scientific Journal*. 2014. Vol. 2. P. 53–59. URL: <https://ideas.repec.org/a/nos/ycriat/128.html> (дата звернення: 27.06.2018).
4. Сальникова Т.В. Державний борг України: оцінка та напрями підвищення ефективності управління. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33(1). С. 385–394.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.06.2018).
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 27.06.2018).
7. Уряд планує за два роки зменшити держборг до 60 % ВВП. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2437025-urad-planue-za-dva-roki-zmensiti-derzborg-do-60-vvp.html> (дата звернення: 27.06.2018).

**Бражник Людмила Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту Полтавської державної аграрної академії.*

Стаття надійшла до редакції 5 липня 2018 р.

УДК 354:336.025

Наталія Згадова *
Володимир Джумеля *
Лариса Марчук *

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена особливостям формування стратегії протидії тіньовій економіці у контексті функціонування механізмів реалізації відповідної державної політики. Визначено, що стратегічне планування, як важливий етап функціонування механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці, полягає у розробці стратегічних рішень організуючого, орієнтуючого та об'єднуючого характеру, які спрямовані на досягнення головної мети щодо дотримання організаційно-функціональних, адміністративно-управлінських та ресурсних

параметрів. Запропоновано етапи розробки та реалізації Стратегії протидії тіньовій економіці в Україні.

Ключові слова: державна політика, механізми, стратегія, соціально-економічний розвиток, тіньова економіка.

Згадова Н. С., Джумеля В. В., Марчук Л. Л. Стратегические ориентиры государственной политики противодействия теневой экономике в Украине.

Статья посвящена особенностям формирования стратегии противодействия теневой экономике в контексте функционирования механизмов реализации соответствующей государственной политики. Определено, что стратегическое планирование как важный этап функционирования механизма реализации государственной политики противодействия теневой экономике заключается в разработке стратегических решений организующего, ориентирующего и объединяющего характера, которые направлены на достижение главной цели по соблюдению организационно-функциональных, административно-управленческих и ресурсных характеристик. Предложено этапы разработки и реализации Стратегии противодействия теневой экономике в Украине.

Ключевые слова: государственная политика, механизмы, стратегия, социально-экономическое развитие, теневая экономика.

Zghadova N. S., Dzhumelia V. V., Marchuk L. L. Strategic benchmarks of the state policy of counteraction to the shadow economy in Ukraine.

The article is devoted to the peculiarities of the formation of a strategy of counteraction to the shadow economy in the context of functioning of the mechanisms of implementation of the corresponding state policy. It is determined that strategic planning, as an important stage in the functioning of the mechanism of implementation of the state policy of counteraction to the shadow economy, consists in developing strategic decisions of organizing, orienting and uniting character, aimed at achieving the main goal of observance of organizational-functional, administrative and managerial and resource parameters. The stages of the development and implementation of the Strategy of counteraction to the shadow economy in Ukraine.

Keywords: state policy, mechanisms, strategy, socio-economic development, shadow economy.

Постановка проблеми. Основу будь-якої державної політики складають стратегічні орієнтири, які повинні закріплюватися відповідними інституційними структурами. Враховуючи основні вимоги сучасності щодо соціально-економічного розвитку України, доцільною є розробка стратегії протидії тіньовій економіці. Базуючись на поглядах науковців, під стратегією протидії тіньовій економіці слід розуміти комплекс найбільш значущих рішень, орієнтованих на забезпечення відповідного рівня тіньової економіки у контексті реалізації відповідних державних програм. Тобто, стратегія протидії тіньовій економіці є довгостроковим прогнозом комплексного розв'язання проблеми збалансованого, з урахуванням соціально-економічних аспектів, розвитку економіки та поліпшення загального стану суспільства. У рамках такого стратегічного документа відпрацьовуються ключові напрями структурної трансформації економічних відносин, які враховують імперативи збалансованого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Найвагомий внесок у розробку стратегічних напрямів протидії тіньовій економіці здійснено такими зарубіжними вченими, як Дж. Гросман, Ф. Бретт, Дж. Модінгер, Т. Рейтер, Р. Седдіг, Дж. Робінсон, К. Коттке, Дж. Жданович та ін. Теоретичні та методологічні аспекти розробки стратегічних орієнтирів державної політики протидії тіньовій економіці містяться в працях вітчизняних учених, зокрема таких, як: О. І. Барановський, В. Г. Бодров, С. А. Буткевич, З. С. Варналій, Л. К. Воронова, Н. Т. Гончарук, І. Ю. Гришова, С. Г. Гуржій, О. П. Дяченко, І. В. Коломієць, О. Б. Наумов, О. В. Ніколюк, В. А. Некрасов, В. А. Ребкало, Г. Л. Рябцев, С. А. Солодніков, С. С. Стоянова-Коваль, С. О. Синяньський, Т. Л. Шестаковська та ін. Водночас узагальнення досягнень сучасної управлінської думки засвідчує, що залишається низка проблем, яка не отримала належного

висвітлення та розв'язання. Це уповільнює збалансоване відтворення й ефективність функціонування механізмів реалізації державної політики протидії тіньовій економіці в Україні.

Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-методологічних та практичних засад формування стратегії протидії тіньовій економіці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Стратегія протидії тіньовій економіці в Україні має стати базовим документом стратегічного планування у напрямку соціально-економічного розвитку країни і визначає комплекс взаємопов'язаних пріоритетів, цілей, завдань та заходів. Базовою метою стратегії є визначення моделі дій і засобів системи протидії тіньовій економіці й розробка основних напрямів, форм, методів та інструментів досягнення стратегічних цілей. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати комплекс завдань: визначити основні параметри рівня тіньової економіки в Україні; ідентифікувати пріоритети державної політики щодо цілей протидії розвитку тіньової економіки; обґрунтувати шляхи і способи досягнення завдань державної політики щодо нейтралізації деструктивного впливу тіньової економіки; сформувати комплекс заходів, що забезпечують досягнення визначених цілей і завдань; визначити необхідні ресурси для реалізації завдань, а також умов і чинників, що забезпечують найбільшу ефективність їх використання; забезпечити ефективну організацію моніторингу реалізації документів стратегічного планування в забезпеченні механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці [1].

З огляду на викладене, стратегічне планування у сфері протидії тіньовій економіці – це, перш за все, планування завдань державної політики протидії тіньовій економіці відповідно до чинного законодавства. У свою чергу, результати та наслідки реалізації такого планування здійснюють значний вплив на процес реалізації державної політики. Стратегічне планування у сфері протидії тіньовій економіці здійснюється для забезпечення цілеспрямованої, скоординованої та ефективної діяльності органів державної влади, які забезпечують процес управління процесом протидії розвитку тіньової економіки в Україні. Відповідно до чинного законодавства органи державної влади повинні модернізувати інструменти механізму реалізації політики протидії тіньовій економіці у конкретні заходи щодо реалізації визначених стратегічних пріоритетів.

Отже, реалізація розроблених в процесі стратегічного планування і затверджених відповідним порядком заходів повинна забезпечувати ефективно та своєчасне реагування на загрози, які виникають у процесі розвитку тіньової економіки, готовність механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці до виконання покладених на нього завдань і функцій. Для формування механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці необхідно враховувати сукупність вихідних даних: результати аналізу сучасного стану і тенденцій соціально-економічної ситуації на вітчизняному та міжнародному ринках; результати аналізу стану і динаміки рівня тіньової економіки в Україні та її складових; мету та завдання механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці в Україні; інші вихідні дані.

На нашу думку, до важливих заходів стратегічного планування механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці в Україні варто віднести: 1) визначення засад державної політики протидії тіньовій економіці в Україні; 2) визначення напрямів уникнення деструктивних проявів розвитку тіньової економіки; 3) розробку та реалізацію важелів державної політики протидії тіньовій економіці; 4) ідентифікацію органів державної влади, функціонування яких повинно забезпечувати реалізацію державної політики протидії тіньовій економіці; 5) розробку та впровадження державних механізмів протидії тіньовій економіці; 6) планування необхідних обсягів та джерел фінансування механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці.

Реалізація запропонованого комплексу стратегічних заходів повинна забезпечувати адекватне реагування на реальні й потенційні загрози, які виникають у процесі розвитку тіньової економіки та готовність механізму реалізації державної політики до виконання покладених на нього завдань і функцій. Варто зазначити, що стратегічне планування обов'язково повинно передбачати розрахунки фінансового забезпечення

механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці з урахуванням функціональних особливостей, які покладені на суб'єктів такого механізму згідно з чинним законодавством [2; 3].

Отже, стратегічне планування, як важливий етап у функціонуванні механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці, полягає у розробці стратегічних рішень організуючого, орієнтуючого й об'єднуючого характеру, які спрямовані на досягнення головної мети, що, у свою чергу, вимагає забезпечення збалансованості всіх складових частин, які пропонуємо об'єднати у три параметри: організаційно-функціональні, адміністративно-управлінські, ресурсні (Рис. 1).

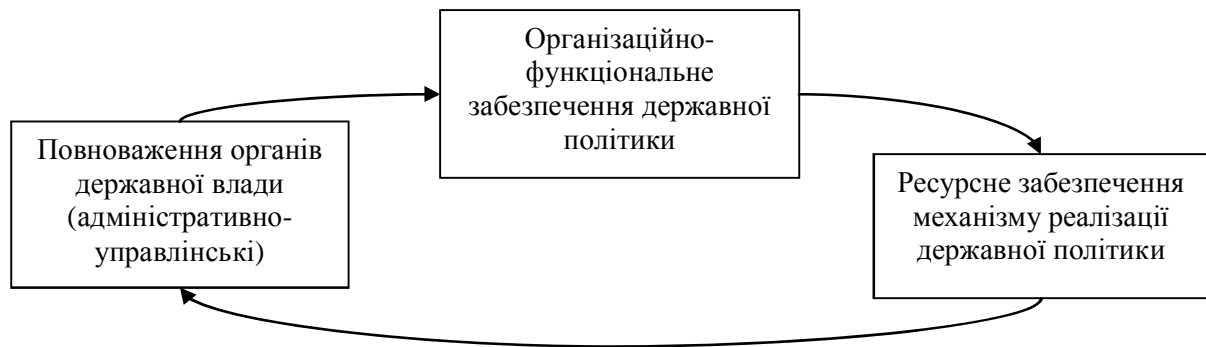

Рис. 1. Параметри збалансованості стратегічного планування державної політики протидії тіньовій економіці

*Джерело: розроблено автором

Результатами вдалого поєднання таких параметрів у державній політиці протидії тіньовій економіці можуть бути заходи, направлені на посилення дії стимулюючої функції механізму протидії тіньовій економіці. Додаткові стимули представляють собою ті зміни в інтересах окремих суб'єктів економіки, що створюються в результаті функціонування соціально-економічної системи та наповнення державного бюджету. Класифікувати стимули ефективної реалізації механізму протидії тіньовій економіці доцільно на: податкові, тарифні (митні), штрафні, позикові та перерозподільчі. Розглянемо детальніше сутність кожного виду.

1. Податкові стимули проявляються шляхом варіювання тих чи інших елементів податкової системи. Змінюючи відповідні параметри того чи іншого елемента, держава формує необхідні умови для суб'єктів господарювання, які можуть справляти позитивний або негативний вплив на соціально-економічні процеси в країні. Тому податкові стимули є результатом застосування податкових інструментів механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці, який сприятиме розвитку легального сектора економіки.

2. Тарифні або ж митні стимули доцільно виділити в окрему групу, адже митна політика впливає на особливості функціонування міжнародної торгівлі і більшою мірою на конкурентні відносини на ринку.

3. Штрафні стимули забезпечують формування необхідних умов для економічних суб'єктів у контексті формування відповідної їх поведінки, що має на меті створення атмосфери законності, справедливості і сприяння зростанню економічних показників. Податкові, митні і штрафні стимули представляють результати активного і прямого впливу держави на економічну поведінку суб'єктів господарювання через механізм протидії розвитку тіньовій економіці.

4. Позикові стимули передбачають державну підтримку суб'єктів господарювання з метою уникнення ситуацій щодо приховування результатів діяльності та мінімізації рівня тінізації економіки загалом.

5. Перерозподільчі стимули впливають на відносини, які виникають лише між суб'єктами всередині механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці (наприклад, при розподілі доходних джерел між різними рівнями бюджетної системи).

Тому результатами впровадження зазначених державних стимулів можуть бути: формування сприятливих умов для активізації підприємницької діяльності; ідентифікація раціональних (легальних) форм вилучення доходів підприємств, а також частки участі населення у формуванні фінансових ресурсів держави; підвищення ефективності використання фінансових ресурсів завдяки їх розподілу між сферами суспільного виробництва та концентрації на визначальних напрямках соціально-економічного розвитку [4; 5].

У результаті проведеного дослідження особливостей стратегічного планування було встановлено, що обов'язковим є формування відповідних стратегічних документів, які визначають напрями протидії тіньовій економіці та механізм реалізації державної політики протидії тіньовій економіці. До таких документів в Україні належить Стратегія протидії тіньовій економіці. Під Стратегією пропонуємо розуміти довгострокову комплексну програму дій, яка повинна супроводжуватись постійним аналізом та моніторингом в процесі її реалізації і яка спрямована на досягнення кінцевого результату. Отже, Стратегія протидії тіньовій економіці повинна стати ефективним інструментом, дія якого відображена в нормативних документах щодо забезпечення соціально-економічного розвитку держави та яка трансформується у конкретні плани й програми щодо зниження рівня тіньової економіки. Встановлено, що Стратегія повинна бути, головним чином, орієнтована на протидію реальним та потенційним загрозам зростанню рівня тіньової економіки й охоплювати всі функціональні обов'язки органів державної влади щодо протидії тіньовій економіці. Саме тому вибір ефективного варіанту Стратегії протидії тіньовій економіці передбачає обов'язкове проведення системного аналізу та обґрунтування сукупності взаємопов'язаних заходів, реалізація якої орієнтована на зменшення рівня тінізації вітчизняної економіки.

Отже, керуючись засадами цільової триєдності (див. *Рис. 1*), реалізацію державної політики протидії тіньовій економіці доцільно розпочинати з розробки відповідної Стратегії (*Рис. 2*).

Для досягнення мети запропонованої Стратегії доцільно реалізувати сукупність пріоритетних заходів:

1) проведення оцінки рівня тіньової економіки (оцінка проводиться на основі офіційних даних Державної служби статистики України та затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України «Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки» (2009 р.);

2) за результатами проведеної оцінки рівня тінізації економіки проводиться ідентифікація галузей, які мають найбільший показник тінізації (до найбільш тінізованих галузей в Україні належать: фінансовий сектор; паливно-енергетичний комплекс; агропромисловий сектор; будівельна галузь; торгівля; медицина; інтелектуальна діяльність; зовнішньоекономічна діяльність);

3) обґрунтування ключових факторів, які впливають на рівень розвитку вітчизняної тіньової економіки. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни до таких факторів доцільно віднести: політичну та економічну нестабільність; відсутність інституційного забезпечення ефективного функціонування ринкового середовища; недосконалість механізму регулювання підприємницької діяльності; неефективність бюджетної політики; орієнтацію системи оподаткування на фіскальні функції; підвищення рівня корупції в Україні;

4) розробка пріоритетних напрямів протидії тіньовій економіці в Україні [6-7].

На нашу думку, до пріоритетних напрямів ефективного формування та реалізації Стратегії протидії тіньовій економіці необхідно віднести: формування прозорих та доступних механізмів кредитування суб'єктів господарювання; удосконалення фінансових стимулів до розширення використання інноваційно-інвестиційних банківських ресурсів; активізація дієвих механізмів розвитку реального та легального сектору економіки; урегульованість питань повноти та своєчасності проведення соціальних платежів; проведення індексації заробітної плати та контролю за цим процесом; нейтралізація

платіжної кризи; активізація інноваційно-інвестиційних процесів; підвищення рівня кваліфікації управлінського персоналу суб'єктів господарювання; організація науково-методичної підтримки розробки та реалізації бізнес-планів та інноваційно-інвестиційних проектів; реформування нормативно-правової бази щодо управління діяльністю суб'єктів господарювання у напрямку нейтралізації можливостей розвитку тіньової економіки; налагодження механізмів боротьби з корупцією; урегульованість питань щодо понесення відповідальності за незаконні та протиправні дії, які сприяють розвитку тіньової економіки.

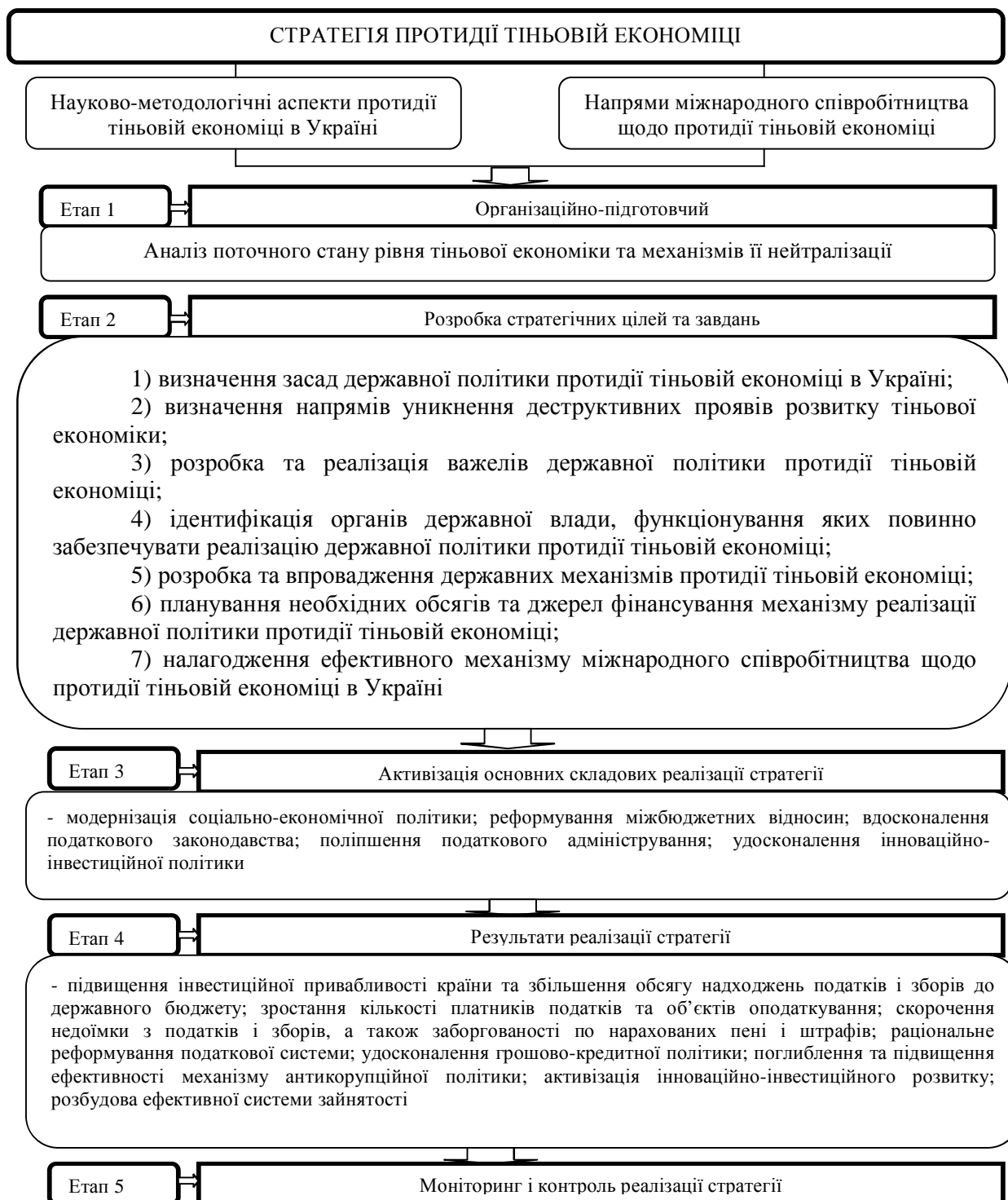

Рис. 2. Етапи розробки та реалізації стратегії протидії тіньовій економіці в Україні

*Джерело: розроблено автором

Виходячи з обґрунтованої мети та завдань, Стратегія протидії тіньовій економіці повинна включати такі комплексні етапи. На першому етапі формуються концептуальні засади Стратегії, визначаються правила, процедури та принципи формування Стратегії як одного з інструментів досягнення мети, а також підходи до організації механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці. Обґрунтування напрямів міжнародного співробітництва щодо протидії тіньовій економіці. На цьому етапі також формуються цільові орієнтири забезпечення Стратегії протидії тіньовій економіці, які є вихідним положенням у процесі її формування та реалізації. Визначення цілей протидії тіньовій економіці в Україні сприяє усвідомленню головної мети – забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку держави. Особливе місце належить підходам до оцінки рівня тінізації національної економіки на основі офіційно затверджених методик. Головною умовою формування Стратегії протидії тіньовій економіці є оцінка сучасного стану економічної діяльності легального та тіньового секторів економіки. Зазначимо, що під час розробки Стратегії доцільно враховувати значення інвестиційного акселератора, що сприяє визначенню зміни суми офіційного ВВП за умови збільшення або зменшення схильності до споживання суб'єктів господарювання та легального інвестування для зростання ВВП у напрямку нейтралізації ситуацій щодо ухилення від оподаткування прибутку за умови збільшення обсягу іноземних інвестицій. Тобто, чим більша частка ВВП, який утворився за рахунок легального інвестування, буде споживатися, тим стійкіший спостерігатиметься розвиток у суміжних галузях національної економіки. Ця ситуація може слугувати цільовим індикатором, який характеризує особливості формування потреби у залученні більшого обсягу інвестиційних ресурсів у вітчизняну економіку [8].

На другому етапі здійснюється оцінка альтернатив реалізації Стратегії. Відповідно до визначеного рівня тіньової економіки в країні доцільно визначити набір можливих стратегій, які повинні забезпечити досягнення бажаної мети щодо протидії тіньовій економіці. Набір стратегій є відповідною системою стратегій різного типу, що розробляються на деякий період, та відображають особливості функціонування вітчизняної економіки у певний момент часу. У свою чергу, необхідно визначитись із основною стратегією, яка розробляється на весь передбачений період (від 3 до 15 років) та слугує базою для розробки інших стратегій, які покликані забезпечувати реалізацію головної довгострокової. На особливу увагу заслуговують питання обґрунтування механізмів реалізації таких стратегій. Потім визначаються органи державної влади, на які покладено повноваження щодо їх ефективної реалізації. Реалізація головної та допоміжних стратегій сприятиме виявленню можливих резервів щодо протидії тіньовій економіці і своєчасній адаптації структури організаційно-функціонального, нормативно-правового, ресурсного та інших видів забезпечень механізмів реалізації державної політики протидії тіньовій економіці до передбачених стратегічних змін. На цьому етапі також відбувається розробка коригувальних заходів у напрямку мінімізації негативних наслідків, які можуть виникати на кожному з етапів реалізації Стратегії в умовах глобалізованого суспільства [9].

На третьому етапі здійснюється управління змінами реалізації Стратегії у контексті управління ризиками (пов'язані з різними факторами при впровадженні стратегічних змін) та активізація всіх складових державної політики щодо її реалізації.

На четвертому етапі планується ресурсне забезпечення реалізації Стратегії для задовільного її виконання та проводиться оцінка результатів проведених заходів. Узгодженість питань ресурсного забезпечення на відповідних управлінських рівнях сприяє забезпеченню швидкого одержання результату від реалізації запропонованої Стратегії.

На п'ятому етапі проводиться оцінка реалізації Стратегії з метою визначення рівня ефективності досягнутого результату та контролю за виконанням визначених завдань.

Варто зазначити, що всі п'ять етапів розробки та реалізації Стратегії протидії тіньовій економіці повинні супроводжуватися функцією контролю з боку відповідального органу державної влади. При цьому необхідним видається й удосконалення контролю парламенту за виконанням законодавчих актів [10]. Контроль та моніторинг за проведеними заходами є найважливішим фактором результативності розробленої та реалізованої Стратегії, що дає

можливість уникнення непередбачуваних наслідків за рахунок системного відслідковування параметрів тіньової економіки, порівняння їх із запланованими та своєчасного уникнення виявлених невідповідностей.

До особливостей проведення контролю та моніторингу процесу розробки й реалізації Стратегії протидії тіньовій економіці доцільно віднести: по-перше, розробку структури контролюючої системи; по-друге, обґрунтування завдань та напрямів, за якими необхідно проводити контроль; по-третє, формування критеріїв та індикаторів результативності Стратегії; по-четверте, розробку механізму відповідальності за недотримання вимог та завдань Стратегії визначеним параметрам. Важливо зазначити, що діяльність щодо проведення контролю та моніторингу за результативністю Стратегії протидії тіньовій економіці повинна ґрунтуватися на принципі запобігання можливим небезпекам. Отже, представлені етапи Стратегії включають всі складові механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці, які пов'язані із її використанням, контролем, моніторингом результативності запропонованої Стратегії та досягненням головної мети.

Удосконалення існуючих підходів до визначення напрямів Стратегії протидії тіньовій економіці із врахуванням стійкості та збалансованості бюджетно-податкової системи сприятиме забезпеченню підвищення рівня дієвості соціально-економічної державної політики:

1. Активізація регулюючого впливу податків для стимулювання соціально-економічного зростання із переважанням непрямого оподаткування відповідно до загальносвітових тенденцій щодо перенесення податкового навантаження на споживання, однак із налагодженням механізму рівномірності розподілу податкового навантаження. Зазначене реалізуватиметься шляхом таких заходів у паралельних площинах, а саме: застосування регуляторних заходів в економічній площині: зниження ставки податку на прибуток суб'єктів господарювання лише на його частину, яка реінвестована в модернізацію та розширення інноваційного виробництва; використання методів прискореної амортизації дозволить розширити можливості інноваційно-інвестиційної діяльності. У свою чергу, використання інвестиційного податкового кредиту, який також поширений у світовій практиці, з огляду на стан інституційного середовища в Україні є передчасним, адже з ним пов'язані суттєві ризики; зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці; вдосконалення діючої системи оподаткування через розширення кола об'єктів та підстав сплати податків та зборів із суворим забезпеченням їх цільового спрямування, а також поступового підвищення існуючих ставок до середньоєвропейських значень шляхом запровадження до встановлених норм та нормативів, прогресивних коефіцієнтів, що, у свою чергу, сприяє зменшенню рівня тіньової економіки в країні; перегляд ставок рентних платежів із видобутку корисних копалин у бік підвищення до рівня оподаткування в країнах – членах СОТ; посилення політики протекціонізму національних виробників та захисту внутрішніх ринків у межах інструментів Світової організації торгівлі; якісна імплементація регулювання та контролю трансфертного ціноутворення, що покликана протидіяти відпливу вітчизняного капіталу за кордон внаслідок застосування схем оптимізації/мінімізації оподаткування із маніпулювання цінами між пов'язаними особами через низькоподаткові (офшорні) юрисдикції та всередині країни [12].

Застосування регуляторних заходів у соціальній площині передбачає: розширення та поглиблення нині мало прогресивної шкали ставок оподаткування доходів фізичних осіб, адже у дилемі принципів оподаткування між рівністю («пласка» шкала) та справедливістю для українського суспільства вельми актуальний примат останнього підходу з огляду на стан майнового розшарування; запровадження системи загальнообов'язкового декларування доходів громадян через інструмент так званої «нульової декларації» та амністії капіталів, що сприятиме протидії тіньовій економіці через легалізацію заробітних плат та інших джерел доходів громадян, однак зазначене доцільно здійснювати паралельно із застосуванням прогресивної шкали оподаткування як компенсатора, щоб уникнути соціальних проблем; встановлення залежності податкового зобов'язання від сімейного стану та кількості дітей

платника податків; наближення ставок оподаткування трудових і пасивних видів доходів; запровадження норми щодо оподаткування доходів із розміщення банківських депозитів та внесків у кредитні спілки; застосування механізмів непрямого оподаткування до операцій із придбання товарів номенклатури престижного споживання.

2. Вдосконалення діючої системи пільгового оподаткування на основі:

- проведення аналізу із запровадженням Методики оцінки ефективності пільг, яка має передувати перегляду їх кількості та упорядкуванню;
- запровадження концепції та звітів щодо виконання фіскальної функції бюджету;
- посилення цільового спрямування коштів суб'єктами господарювання;
- посилення вимог обґрунтованості вибору державних пріоритетів і здійснення «точкової» підтримки шляхом надання нових податкових пільг, щоб уникнути розпорошення обмежених бюджетних ресурсів та приховування нелегальних операцій;
- запровадження створення, розробки, оприлюднення річних звітів галузевих міністерств і комплексного на рівні Міністерства фінансів із розгорнутою статистикою фіскальної результативності;
- впровадження паспортів податкових пільг [8];
- запровадження цільових субсидій замість окремих податкових пільг;
- здійснення ревізії та інвентаризації дискредитованої системи соціальних пільг, оскільки вона неспроможна бути повністю профінансована.

Водночас поряд із запланованим зростанням надходжень передусім за мету покладене створення рівних умов ведення підприємницької діяльності через ліквідацію невиправданих конкурентних переваг суб'єктами господарювання за рахунок використання окремих неефективних податкових преференцій.

3. Подолання амбівалентного рівня фінансового забезпечення функцій органів державної влади на всіх рівнях шляхом запровадження таких заходів:

- вдосконалення системи міжбюджетного регулювання зі зняттям із держави гіпертрофованої перерозподільної функції у вигляді міжбюджетних трансфертів на користь подальшої активізації регулюючої, що дозволить більш ефективно вирівнювати горизонтальні та вертикальні дисбаланси, збільшити самостійність, фінансову незалежність та автономію регіонів як вияву демократизації країни;
- заходи мають супроводжуватися реформою адміністративно-територіального устрою із укрупненням одиниць базового рівня у сільській місцевості, що надасть можливість поліпшити якість надання базових послуг громадянам без передачі на рівень району [11];
- вдосконалення формули розподілу міжбюджетних трансфертів, розвиток системи адміністрування податку на нерухоме майно з метою розширення доходної частини бюджету розвитку місцевих бюджетів [13].

4. Врегулювання та посилення контролю проведення квазіфіскальних операцій бюджету на основі визначеного типового переліку та відповідальних за здійснення державних регуляторів, що покликане забезпечити адекватну оцінку й аналіз навантаження операцій на соціально-економічні показники; скорочення збитковості комунальних, державних підприємств шляхом перегляду обґрунтованості соціальних пільг, комунальних тарифів населенню, посилення якісного рівня фінансового менеджменту.

5. Удосконалення вітчизняної методології статистичних спостережень у загальноекономічній та бюджетно-податковій сферах для забезпечення міжнародної порівнянності відповідних показників із метою аналізу.

6. Підвищення ефективності адміністрування доходів бюджету, у т.ч. через поширення електронних сервісів у системі документообігу: подання податкової звітності, проведення електронних перевірок, уточнення податкової історії контрагентів, спрощення моніторингу податкових змін, єдиних інформаційно-аналітичних систем, а також зменшення кількості переплат податків для уникнення необхідності вимивати оборотні кошти суб'єктів господарювання.

7. Посилення своєчасності координації бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання економіки. Завдання монетарної політики:

- здешевлення вартості кредитних ресурсів та активізація довгострокового кредитування, що становить запоруку фінансового забезпечення засад економічного зростання на інвестиційно-інноваційній основі;

- скорочення готівкового обороту шляхом поступового зниження ліміту готівкових розрахунків та популяризація безготівкової форми поряд із розвитком й убезпеченням сфери обігу електронних грошей сприятиме розширенню банківської ліквідності та протидії тіньовій економіці відповідно;

- надання Національному банку України повноважень мегарегулятора фінансових ринків із вдосконаленням макропруденційного підходу, що має справити стабілізуючий ефект на сектор, сприяти його транспарентності та нарощенню капіталізації [6].

8. Досягнення синергетичного ефекту інституційних заходів щодо протидії тіньовій економіці:

- об'єднання відомчих баз даних (платників податків, вкладників банків, власників авто, нерухомості та ін.) всіх національних регуляторів в єдину інтегровану інформаційно-аналітичну систему дозволить здійснювати координовану перевірку відомостей автоматично (не у ручному режимі);

- законодавче окреслення меж та застосовування непрямих методів оцінки;

- реалізація потенційних вигод та максимізація позитивного ефекту від членства України в міжнародних торговельно- та фінансово-економічних інтеграційних об'єднаннях;

- посилення інституційної спроможності у дотичних до соціально-економічної системи сферах захисту прав власності та незалежності судової влади дозволить уникнути фактів корупції, рейдерства та тіньової економіки, що поліпшить інвестиційну привабливість країни;

- вдосконалення системи розподілу, ефективного використання державних фінансових ресурсів для формування лояльності платників податків;

- закріплення на законодавчому рівні персональної матеріальної відповідальності державного службовця (регулятора/контролера) за доведене в суді прийняття ним неправомірних дій або бездіяльність, зокрема рішень із податкових або грошових зобов'язань платників [8].

9. Розвиток перспективного прогнозування та планування рівня тіньової економіки в країні як динамічного процесу, який враховує інституційні зміни фінансової системи країни та структурні особливості вітчизняної економіки і спрямований на посилення ролі бюджетно-податкової політики як дієвого інструменту механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці в Україні.

Висновки. Запропоновані заходи реалізації цілей та завдань Стратегії протидії тіньовій економіці матимуть стабілізуючий та антициклічний ефект для національної економіки, що сприятиме стійкому розвитку країни з мультиплікативним ефектом на перспективу. Виходячи з обґрунтованої мети та завдань, Стратегія протидії тіньовій економіці повинна включати такі комплексні етапи. На першому етапі формуються концептуальні засади Стратегії, визначаються правила, процедури та принципи формування Стратегії як одного з інструментів досягнення мети, а також підходи до організації механізму реалізації державної політики протидії тіньовій економіці. На другому етапі здійснюється оцінка альтернатив реалізації Стратегії. На третьому етапі здійснюється управління змінами реалізації Стратегії у контексті управління ризиками (пов'язані з різними факторами при впровадженні стратегічних змін) та активізація всіх складових державної політики щодо її реалізації. На четвертому етапі планується ресурсне забезпечення реалізації Стратегії для задовільного її виконання та проводиться оцінка результатів проведених заходів. На п'ятому етапі проводиться оцінка реалізації Стратегії з метою визначення рівня ефективності досягнутого результату та контролю за виконанням визначених завдань. Варто зазначити, що всі п'ять етапів розробки й реалізації Стратегії протидії тіньовій економіці повинні супроводжуватися функцією контролю з боку відповідального органу державної влади.

Список використаних джерел:

1. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: [монографія]. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 392 с.

2. Gryshova I.Yu., Shestakovska T.L. The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. №2. P. 128–133.
3. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 1. С. 46–53.
4. Strielkowski W., Gryshova I.Yu., Ukrainian labour migration in the Czech Republic. *Scientific bulletin of Polissia*. 2016. № 4(8). С. 224–231.
5. Дяченко О.П., Гришова І.Ю. Стратегія державної політики у сфері детенізації економіки України. *Право та державне управління: збірник наукових праць*. 2016. № 4(25). С. 207–213.
6. Стоянова-Коваль С.С., Наумов О.Б. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 98–105.
7. Gryshova I.Yu., Shestakovska T.L., Glushko O.V. The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. № 4. P.75–80.
8. Вишневіська В.О., Синякова А.В. Тінізація і гарантування економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 13. С.110–112.
9. Наумов О.Б., Гришова, І.Ю., Давидюк О.О. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. № 2. С. 36–49.
10. Мищак І.М. Деякі питання удосконалення контрольної функції парламенту. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 3. С. 37–43.
11. Мищак І.М. Законодавче забезпечення місцевого самоврядування в Україні та перспективи його удосконалення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 1. С. 54–57.
12. Дмитрієв Ю.В. Оцінка корупційних ризиків у системі державного управління: поняття та зміст. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1–2 (1). С. 141–149.
13. Мищак І.М. Проблеми і перспективи зміцнення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. *Питання правового забезпечення модернізації державного управління та місцевого самоврядування в Україні (матеріали науково-практичної конференції)* / Заг. ред. Т.В. Мотренка, В.Є. Воротіна. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. С. 72 – 77.

**Згадова Наталія Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та управління Одеської державної академії технічного регулювання та якості продукції.*

**Джумеля Володимир Володимирович – викладач кафедри військової підготовки Національного авіаційного університету.*

Стаття надійшла до редакції 6 серпня 2018 р.

УДК 338.242

Іван Мищак *
Генріх Казарян *

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Стаття присвячена ідентифікації особливостей функціонування інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з обмеженими фізичними можливостями. Визначені ключові елементи та фактори соціально-економічного забезпечення осіб з обмеженими фізичними можливостями. Здійснена систематизація специфічних властивостей проблем соціально-економічного забезпечення людини і громадянина в Україні. Обґрунтована